

УДК 94:327

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПОРТРЕТ Г.О.АФАНАС'ЄВА (1848–1925) (ПАМ'ЯТІ Г.О.АФАНАС'ЄВА)

Висвітлюється життєвий шлях і політико-дипломатична діяльність Георгія Омеляновича Афанас'єва – видатного історика-медієвіста, громадського діяча, політика і дипломата.

Ключові слова: зовнішня політика, дипломат, дипломатія, дипломатична служба, історик-медієвіст, Г.О. Афанас'єв (1848–1925).

Серед видатних державних діячів України, чії портрети прикрашають урочистий конференц-зал Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України в Києві (вул. Велика Житомирська, 2, II поверх, Зала Вченої ради), є **Георгій Омелянович Афанас'єв (1848–1925)**¹.

Так відзначена діяльність вченого-медієвіста, доктора всесвітньої історії, який певний час (з листопада по 14 грудня 1918 року) обіймав посаду Міністра іноземних справ в уряді гетьмана Павла Скоропадського.

У цьому ми вбачаємо справедливість Часу і тих сучасних державних мужів України, хто відновив пам'ять про цю майже забуту, але видатну постать вітчизняної історії².

До недавня ім'я Г.О. Афанас'єва було відоме лише вузькому колу істориків-медієвістів, а на початку XXI сторіччя з'явилися про нього розвідки і киевознавців.

Між тим, ще задовго до своєї дипломатичної посади Георгій Омелянович фактично виконував посольську місію в Західній Європі.

Своїми працями, наприклад, з історії економіки Франції, історії Ірландії український вчений, як і ко-

НОВІКОВА О.О.,
кандидат
філологічних наук,
доцент кафедри
дипломатичної
та консульської
служби
Дипломатичної
академії України
при МЗС України

горта інших київських істориків (Іван Васильович Лучицький (1845-1918) і його учні Володимир Костянтинович Піскорський, Никандр Васильович Молчановський, Дмитро Мойсейович Петрушевський, Євген Вікторович Тарле) зробив вагомий внесок в європейську історичну науку і тим самим сприяв формуванню в Європі знань про видатну школу київської історичної думки, а також і позитивного іміджу України (хоча тоді вона була в складі Російської імперії), як інтелектуальної країни.

Книга Г.О. Афанас'єва «Условия хлебной торговли во Франции в конце 18 века» відразу була перевидана у Франції французькою.

Академік французької Академії наук Лавассер писав: «Ця, виконана іноземцем праця, ... без сумніву, буде корисна усім тим, хто почне досліджувати економічну історію ХУІІІ ст.».

Життєвий шлях вченого складався непросто. Г.О. Афанас'єву довелося побувати науковцем-дослідником і викладачем, лектором і організатором освіти, громадським діячем, державним службовцем-керівником і дипломатом. У особистому житті траплялися трагічні сторінки.

По закінченні Новоросійського університету в 1869 році Г.О. Афанас'єв був залишений на посаді приват-доцента по кафедрі всесвітньої історії для підготовки до професорського звання. У 1884 і 1892 роках він захистив відповідно магістерську і докторську дисертації в царині економіки Західної Європи.

Проте професором його не призначили, бо ще з юності сповідав досить помірковані ліберально-просвітницькі погляди, але які не подобалися реакційному керівництву університету.

Займаючися економікою, вчений підкреслював, що «не єдиним хлібом жива буде людина», економічний фактор у житті народів не поглинає усе, особистість, інтелігенція також творять історію й несуть відповідальність за кожний її момент.

У лекціях із західноєвропейської історії Георгій Омелянович Афанас'єв привертав увагу слухачів до сюжетів, схожих на події в Батьківщині. Він пропагував позитивний демократичний досвід європейських держав у царині парламентаризму. З гіркотою констатував: «Я гадаю, що уся наша вітчизняна освіта буде зажата поліцейськими кліщатами і на кілька років від науки залишиться лише одна уявність» (лист В. Піскорському від 09.03.1910 року).

Після довгих марних очікувань кафедри в рідному університеті в Одесі Г.О. Афанас'єв прийняв

нарешті пропозицію обійняти посаду директора Державного банку в Києві, куди його запросили, як, хоча й не професіонала, але відомого знавця міжнародного економічного процесу. Під його орудою за підтримкою міністра фінансів С. Вітте був побудований будинок Державного банку, який і досі прикрашає Інститутську вулицю м. Києва вишуканою архітектурою. Цю установу історик успішно очолював під час Першої світової війни (1914-1918 рр.), революцій 1917 року аж до 1918 року.

За цей період Г.О. Афанас'єв керував Товариством взаємного кредиту, відкрив Київське комерційне училище, гімназію (разом із істориком Н. Молчановським), в яких система навчання базувалася на прогресивній методиці. Георгій Омелянович також займався благодійницькою діяльністю в царині медицини.

Не полишав і науки. У 1907 році вийшли «Історія Ірландії», у 1908 р. – «Исторические и экономические статьи» в кількох томах.

У ці непрості часи соціальних зрушень родину вченого спіткало велике горе. Спочатку померла дочка-поетеса від епідемії, потім у горах зірвався син-альпініст, якого могли б, але не встигли врятувати товариші. Залишився в живих молодший син.

Після встановлення Української держави, коли були засновані Академія мистецтв, Всеукраїнська бібліотека, з'явилися надії на культурне і наукове відродження країни, Г.О. Афанас'єва запросили в Уряд П. Скоропадського спочатку на посаду державного контролера, потім – Міністра іноземних справ.

З падінням Української держави вчений у віці 70 років вирішив емігрувати. Можливо, розчарувався в нестабільному політичному житті в Україні.

Про його подальшу долю розповідалося кількома реченнями в книзі В. Бузескула «Всеобщая история и ее представители в России».

Нарешті здійснилася мрія вченого. Він отримав посаду професора історичного факультету в Белградському університеті.

Довгий час нічого не було відомо про буття історика на еміграції.

Нещодавно вдалося дізнатися, що Г.О. Афанас'єв в університеті читав курс всесвітньої історії, причому французькою мовою, до смерті у 1925 році (як повідомляється у довіднику «Сто година философског факултета» – Београд, 1963. – С. 245).

Георгій Омелянович Афанас'єв помер 15 грудня 1925 року від запалення легенів. Похований був

17 грудня 1925 року на Новому міському цвинтарі Белграду. Відспівував його священник Російської православної церкви Владислав Нехлюдов. Чи залишився хтось з нащадків – не відомо. Напевно, ні, про що свідчать деякі факти.

За повідомленням белградського жителя Івана Босняка, місце поховання знайдено. Це Новий цвинтар на Рузвельтовій вулиці в Белграді. Могила вченого за №249 була розташована на 46-ій ділянці, проте там немає ні пам'ятника йому, ні дошки, ні хреста.

На цьому місті в часи СФРЮ поховали якихось партійців – батька і сина Цвенчаніних (Николай – 1905–1966 и Миле – 1923–1973).

Напевно просто зверху над похованням Георгія Омеляновича Афанас'єва.

Така смутна історія. На початку ХХІ століття в Белградському університеті планували видати збірник з життєписом вчених-емігрантів. На сьогодні, на жаль, невідомо, чи цей проект здійснився.

Було б добре, якби серед студентів-україністів цього закладу знайшлися волонтери, які б допомогли в пошуках вчених, що за різних обставин опинилися за межами України.

Десь в Словенії в Люблянському університеті загубилися сліди професора Київського університету історика Ясинського Михайла Микитовича... та ще можна пригадати багатьох відомих особистостей, що за різних обставин опинилися за межами України.

Думається, що справі відновлення пам'яті могли б сприяти і ентузіасти із Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України.

На жаль, кілька років тому в Одеському (новоросійському) університеті імені І.І. Мечнікова серед його почесних професорів і вихованців ми не побачили *Георгія Омеляновича Афанас'єва*.

Нові наукові розвідки ще попереду...

ПОСИЛАННЯ:

¹ Стрельський Г.В. Українські дипломати доби національно-державного відродження (1917-1920 рр.): біографічний довідник / Г.В. Стрельський / За заг. ред. В.Г. Ціватого, Л.С. Тупчієнка. – Київ: «ДЕМІД», 2000. – 48с.

² Дипломатія УНР та Української держави в документах і спогадах сучасників: у 2 томах. – Київ: Укр. письменник, 2008. – Т.1. – 369с.; Т.2. – 379с.

Novikova E.A. Diplomatic Portrait of George Afanasiev (1848–1925) (in memory of George Afanasyev) / Diplomatic Academy of Ukraine the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

Reveals The life and political and diplomatic activities of George Emelyanovich Afanasyeva of a famous historian and medievalist, public figure, politician and diplomat.

Keywords: foreign policy, diplomat, diplomacy, the diplomatic service, George Afanasiev (1848–1925).

Новикова Е.А. Дипломатический портрет Г.Е. Афанасьева (1848–1925) (памяти Г.Е. Афанасьева) / Дипломатическая академия Украины при МИД Украины.

Раскрывается жизненный путь и политико-дипломатическая деятельность Георгия Емельяновича Афанасьева – известного историка-медиевиста, общественного деятеля, политика и дипломата.

Ключевые слова: внешняя политика, дипломат, дипломатия, дипломатическая служба, историк-медиевист, Г.Е. Афанасьев (1848–1925).